

maandag **boeken**
dinsdag **muziek**
woensdag **social media**
donderdag **film**
vrijdag **uitgaan**
zaterdag **actie**

We staan op de drempel van The Matrix

Virtual reality

Met de komst van de Oculus Rift-bril werd 2014 het jaar van de virtual reality. Is dat de toekomst van de game, of ook van de film?

Documentaire-festival IDFA laat zien wat er nu al kan.

COEN VAN ZWOL

Het is duidelijk, afgelopen weekend in de Brakke Grond in Amsterdam: de toekomst is nu. „Hoe beschrijf ik de ervaring van virtual reality?“, zucht filmmaker Thomas Wallner op een conferentie over *immersive storytelling*. „Hoe beschrijf je kleur aan kleurenblinden?“ Collega Brian Schirle: „Het gaat nu echt snel, we staan op de drempel van *The Matrix*.“

De perfecte illusie waarin kwaadaardige machines in de gelijknamige sf-film uit 1999 de mensheid hebben opgesloten? Die ja. Of, iets aardiger, het 'Holodeck' van *Star Trek*, *Next Generation*: een nepwereld waar de bemanning van The Enterprise recreëert.

Het komt dit jaar allemaal met reuzenschreden naderbij door Oculus Rift, een bril die je, in stereoscopisch 3D, onderdompelt in een virtuele wereld van 360 graden. In het kader van het experimentele DocLabs van IDFA is in De Brakke Grond een aantal virtual-realityfilms te beleven: reserveren verdient aanbeveling.

De Oculus Rift is een vrij zware duikbril die met kabels aan een pc is bevestigd. Game-, film- en documentairemakers kunnen voor 350 dollar een prototype bestellen om 'content' te maken. Samsung en Sony werken ook aan VR-brillen, Google ontwikkelde een goedkoop bouw-pakket van karton waar een smartphone als VR-scherm in kan worden geschoven. Maar voorlopig koploper in wat hier en daar het 'Laatste Medium' heet, is Oculus Rift, door het 22-jarige wonderkind Palmer Luckey ontwikkeld in de garage van zijn ouders, zoals dat hoort in Californië. In maart betaalde Facebook er 2 miljard dollar voor, in september werd een verbe-

terde versie getoond, Crescent Bay: licht, met hoge beeldresolutie en ingebouwde koptelefoon. Nu neurobiologen een oplossing naderen voor een oud probleem van virtual reality - misselijkheid en duizeligheid - is Oculus Rift volgend jaar wellicht al rijp voor de markt.

Filmmaker Oscar Raby loopt daarop vooruit. IDFA toont zijn VR-film *Assent*, aanvankelijk gemaakt als interactieve videogame. Daarin voert Raby je, als een Vergilius in Dantes *Divina Commedia*, door het geheugen van zijn vader, een Chileense militair die in 1973 gedwongen werd een executie bij te wonen van tegenstanders van Pinochet. Technisch ongepolijst - „als een Dogme-film“, aldus Raby - blijkt dat toch een indringende ervaring. Raby: „In virtual reality dwingt de regisseur je blik niet, zoals in film. Je kunt wegkijken, en wordt in zekere zin medeplichtig als je blijft kijken.“

Raby werkt momenteel aan een museumproject om je met Oculus Rift letterlijk in diepere lagen van schilderijen door te laten dringen en aan een film die je, als fotograaf Frank Hurley in 1916, van een expeditie op Antarctica plompverloren in de loopgraven bij Ieper stort. Raby: „Voor mij is het nu heerlijk surfen op de technologische golf. Over twee jaar slaat die stuk op het strand en zien we hoe virtual reality zich gaat ontwikkelen. Maar op conferenties merk ik dat het in Hollywood en in de game-industrie echt oorlog is. We gaan straks het grote geld binnenhalen.“

Schiet- of empathiemachine

Tot dusver wordt virtual reality geassocieerd met videogames, met schietspelletjes in een 3D-omgeving, eventueel met een 'motion tracker' die de beweging van de speler volgt of 'Virtuix Omni', waarin de speler in een tuigje in een soort tredmolen rond rent.

Hij werkt aan een film die je van een expeditie op Antarctica plompverloren in de loopgraven bij Ieper stort

Maar de overname van Oculus Rift door Facebook wijst op iets anders: virtual reality als empathiemachine. Oculus Rift maakt het in de toekomst mogelijk om virtueel een bruiloft bij te wonen of een vakantie-ervaring van vrienden te delen. Journalisten en documentairemakers kunnen de techniek gebruiken voor 'immersieve journalistiek': je naar een veldslag, vluchtelingenkamp of ebolakniek verplaatsen. Om van de reclametoepassingen maar te zwijgen.

Hollywood is wakker. In februari huurde Oculus Rift Eugene Chung in als directeur film en media om contact te leggen met de studio's, die geen aanmoediging nodig hadden. Op Comic Con, de jaarlijkse fanboy-conventie in San Diego, waren deze zomer onder de noemer 'Drift the Rift' Oculus Rift-filmpjes te zien waar je de speelfilm *Interstellar* beleeft aan boord van ruimteschip *Endurance*, of het 18de-eeuwse dorpje van *Sleepy Hollow*.

Inmiddels toont het vaste rijtje 'grensverleggende' regisseurs zich geïnteresseerd: Werner Herzog, Steve Soderbergh, Alfonso Cuarón (*Gravity*) en Guillermo del Toro voor wie het combineren van film en game in 'interactieve film' al langer een heilige graal is. Maar dat lukt toch niet, stelde James Cameron (*Avatar*, *Titanic*) vorige maand, toen hij de Oculus Rift slaapverwekkend noemde. Cameron: „Als je in een virtuele omgeving beweegt, heet dat videogame. Games beleef je actief, film passief.“

Cameron, die met *Avatar* zijn ziel en zaligheid aan het 3D-formaat verbond, heeft iets te verliezen. Een virtual-reality-film hoeft zich niet beslist over de volle 360 graden af te spelen, met 180 graden is de kijker al helemaal omringd door film. Er wordt - heel meta - over gedacht om achter de kijker een virtuele bioscoop te projecteren.

Dan maakt het weinig uit of je met zijn allen met 3D-bril naar een Imax-scherm kijkt of met Oculus Rift naar de leegte. En dan - hier wordt het voor bioscoopexploitanten griezelig - beleef je thuis met VR-bril en ingebouwde koptelefoon exact hetzelfde als in de bioscoop, maar zonder popcorn malende buurman. Sinds de jaren vijftig wapenden bioscopen zich tegen televisie met grote filmschermen of 3D: formaten die extra immersie beloofden. Met virtual reality is die voorsprong weg: door Oculus Rift kan het zwaartepunt verder verschuiven naar pay-per-view en app-stores die games, films en virtuele ervaringen uploaden.

Propaganda en controle

Zero Point van Danfung Dennis, een virtual-realitydocumentaire die op IDFA te zien is, loopt daarop vooruit: het begint in een lege bioscoop, waarna we de ruimte inzwemen, grazen met bizons, en op een strand door een dame worden benaderd. Dennis somberde in de Brakke Grond over de toekomst. In Hollywood is de 'gold rush' en 'feeding frenzy' in volle gang. Krijgen 'de Pixars en Marvels' het voor het zeggen, dan wordt de virtuele realiteit weer een en al achtbaan en explosie. Of ergers: „Een machtig wapen voor propaganda en controle“, aldus Dennis. „Een duistere plek die ons in slaap susst, tot we wakker worden in een bad vloeiend met kabels in onze hersenen.“ In *The Matrix* dus: het tegendeel van de bewustwording en empathie die ze op IDFA van virtual reality verwachten. Al zullen ze daar ook beseffen dat de meeste mensen de blauwe boven de rode pil verkiezen.

In De Brakke Grond zijn tot 30 november van 11.00 tot 21.00 u Oculus Rift-films te zien. Info: brakkegrond.nl of idfa.nl

FOTO HOLLANDE HOOGTE

Film Vanavond gaat de film 'Zwart als roet' in première op het IDFA. Een film van Sunny Bergman over 'onbewust racisme' en Zwarte Piet.

Sunny Bergman liep voor haar film verkleed als Zwarte Piet door Londen. „Elke keer moesten we uitleggen dat we geen racisten waren.“ Achter haar staat haar researcher Fatihya Abdi. FOTO BAS LOSEKOOT

Waarom wordt er wel naar mij geluisterd?

BAS BLOKKER

Z e schuift aan tafel in een café in Amsterdam. De Piet-hater, de vuile vieze landverraadster - want dat krijgen mensen zoal online naar hun hoofd geslingerd zodra ze het wagen te beweren dat Sinterklaas en Zwarte Piet een traditie met een racistisch tintje vormen. Sunny Bergman (41) doet precies dat in de film *Zwart als roet* die vanavond in première gaat tijdens het IDFA en maandag door de VPRO wordt uitgezonden. En in verschillende juridische procedures waarmee is gepoogd Zwarte Piet uit de Sinterklaasintochten te verbannen. Want Sunny Bergman is niet alleen filmmaker, ze is ook activist. „Activist...“, ze hapert. „Het is zo ingewikkeld met woorden. 'Activist' heeft voor veel mensen een negatieve bijklank. „Ik heb meegedaan aan de rechtszaak, omdat ik het een principiële kwestie vind.“

De rechter vond dat u geen belang had bij deze zaak.

„Dat vond ik heel onterecht. Het kwam doordat de rechter haar vonnis baseerde op het in een Europees verdrag vastgelegd recht op een ongestoord privéleven. Dat zou betekenen dat ik, zelfs als ik zwarte kinderen had, nog steeds niet persoonlijk aangetast zou kunnen zijn in mijn privéleven. Mijn standpunt is dat racisme de hele samenleving aangaat.“

U laat dat onder meer zien door als Zwarte Piet verkleed door Londen te lopen.

„Dat was heftig! Elke keer moesten we achteraf uitleggen dat we geen racisten waren. Dit was in een middenklassenwijk hè, *mainstream* Londen. Wat hier de mening is van een minderheid, is daar de mening van de meerderheid. Nou ja, de *bon ton* mening.“

De associatie met de methode van filmer Michael Moore ligt voor de hand.

„Hij is geen voorbeeld voor mij. Ik vind hem soms een beetje te drammerig; hij vertelt wat hij vindt, dan laat hij het zien en achteraf zegt hij nog eens: ik had gelijk. „Als je persoonlijke films maakt en je stelt jezelf niet ter discussie, dan wordt het narcistisch. Kijk mij eens ten strijde trekken tegen racisme. Ik wist het al-lang hoor, dat Zwarte Piet niet deugd!“

Gaat deze film over racisme, over discriminatie of over Zwarte Piet?

„Ik neem het een analyse van onbewust racisme in Nederland aan de

Veel witte mensen zuchten als ze zwarte mensen horen over de kwestie. Dat is badinerend en vanuit het white privilege gedacht

hand van Zwarte Piet-debat. Voor mij is de wisseling van perspectief belangrijk. De laatste acht jaar heb ik feministisch werk gemaakt, omdat ik merkte dat de dominante blik vrij mannelijk is.

„Bij deze film was het anders. Heeft met *privileges* te maken, de dominante positie in de maatschappij. Ik ging nu van de niet-*privileged* zijde, als vrouw, naar de *privileged* zijde, als wit persoon. Daarbij zag ik mezelf geconfronteerd met aannames waar ik zelf ook niet vrij van ben.

„Juist op dit moment in de discussie, dat er al iets begint te schuiven, dat meer mensen zich uitspreken tegen Zwarte Piet, zie je een ander mechanisme. Veel witte mensen zuchten als ze zwarte mensen horen over deze kwestie. 'Ja hoor, ze trekken weer de racisme-kaart!' Dat is zo badinerend en vanuit het *white privilege* gedacht. De intellectuele elite van Nederland wil denken: wij zijn beschaafd en oké. De racist is de PVV'er, niet wij.“

Dus laat u ze in de film een test maken.

„De Impliciete Associatie Test van Harvard. Die meet welke begrippen je impliciet met zwarte en witte mensen associeert.“

VPRO-directeur Lennart van der Meulen scoorde een gradatie slechter dan u.

„Ik vind het heel fideel van hem dat hij zo meewerkt aan de film. De test is genadeloos. In Nederland is nog een vervolgonderzoek gedaan onder

leerkrachten. Wat bleek? Bij de onderwijzers die op deze test slecht scoren - en die dus veel negatieve vooroordelen hebben - halen leerlingen met een biculturele achtergrond structureel lagere CITO-scores. Dat is het verschil tussen havo- of vbo-t-advies.“

Waar zit u in dat proces?

„Ik lees en praat veel hierover. Ik vroeg mijn researcher Fatihya Abdi: heb ik jou wel eens racistisch bejegend? 'Ja', zei ze, 'die keer dat een jongen me leuk vond en jij zei dat het waarschijnlijk met mijn mooie billen te maken had.' Dat was een ironisch grapje van mij, maar ze vond het toch niet leuk. 'Weet je hoe vaak ik als zwarte vrouw geseksualiseerd word?' En ze zei ook, heel goed: 'Je moet je niet zo snel aangevallen voelen.' Ik voelde me toen niet echt aan-

WIE IS SUNNY?

Sunny Bergman (41) begon haar filmcarrière als actrice. In de komedie *Een maand later* (1987), speelde ze de puberdochter van huisvrouw Renée Soutendijk. Via het tv-programma *Waskracht* werd ze filmmaker.

In 2007 brak ze door met de film *Bepert houdbaar*, over de wereld van de cosmetische ingrepen.

Vorig jaar bracht ze *Sletvrees uit, een film en een boek*. Daarin zoekt ze een antwoord op de vraag of vrouwen werkelijk seksueel bevrijd zijn en zo ja, waarom zij dan nog altijd worstelen met het etiket 'slet'.

gevallen hoor, maar het gebeurt anderen wel en dan schiet je in die kramp. 'Whoeea, wat doe je? Ik ben toch geen racist?'"

Zij schiet zelf toch ook in die kramp?

„Maar ik vind het niet terecht om dat een kramp te noemen. Er is een machtsongelijkheid.“

Dan is wat zij in dit verband zegt dus altijd waardevoller dan wat u zegt.

„Als het over racisme en de slachtoffers daarvan gaat, dan gaat het op een bepaalde manier meer over hun

perspectief. Ik vind het verhaal van degene die eronder lijdt waardevoller dan het verhaal van degene die racistisch genoemd wordt.“

U wordt op dit punt online aangevallen, onder meer door een zekere Ramona Sno. Zij verwijt u onder meer dat u zich als witte meester maakt van dit zwarte onderwerp

„Zij is niet per se de stem van de zwarte gemeenschap. Wat ik terecht vind is dat ze zegt: waarom wordt er wel naar een witte vrouw geluisterd, maar niet naar mij?“

Wat is dan uw antwoord?

„Ik ben niet verantwoordelijk voor het systeem. Op het moment dat ik dit verhaal vertel, kun je mij niet aanrekenen dat het systeem zo werkt. Ik beoefen zelf ook systeemkritiek. Snap je?“

Nee. Haar kritiek is: Sunny Bergman kan als witte veilig systeemkritiek uitoefenen. Geef mij de camera, geef Fatihya de camera.

„Het is niet zo dat ik dit lekker veilig doe. Ik word momenteel niet bepaald omarmd door het witte establishment. Veel mensen vinden mij nu ook heel radicaal. Wat is er nou zo radicaal aan je uitspreken tegen racisme?“

De film is op 1 dec. te zien NPO 2, 20.25

ADVERTENTIE

De eigentijdse beurs voor kunst, antiek en design
23-30 november 2014
RAI (hal 8)

PAIN
AMSTERDAM

Dagelijks van 11.00-19.00 uur
27 en 30 november tot 18.00 uur
NIEUW: dinsdag 25 november
avondopenstelling tot 21.00 uur

hoofdsponsor
Van Lanschot

www.pain.nl